

İLHAM ƏLİYEVİN “İSLAM HƏMRƏYLİYİ” ÇAĞIRIŞINA MÜSƏLMAN ÖLKƏLƏRİNİN MÜNASİBƏTİ

*Sakit HÜSEYNOV,
AMEA-nın Fəlsəfə İnstitutunun
“Dinşünaslıq və mədəniyyətin
fəlsəfi problemləri” şöbəsinin müdiri,
fəlsəfə üzrə elmlər doktoru,
sakit48@mail.ru*

AÇAR SÖZLƏR: *İlham Əliyev, İslam, həmrəylik, müsəlman, dinlərarası dialoq, sülh, əməkdaşlıq.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *Ильхам Алиев, ислам, солидарность, мусульманин, dinlərarası dialoq, мир, сотрудничество.*

KEY WORDS: *Ilham Aliyev, Islam, solidarity, Moslem, inter-religious dialogue, peace, co-operation.*

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2017-ci ili “İslam Həmrəyliyi İli” elan etməsi müsəlman ölkələri arasında böyük marağa səbəb olmuşdur. Cənab Prezidentin İslam həmrəyliyi ilə bağlı çağırışına müsəlman ölkələrinin nümayəndələrinin müsbət reaksiya verməsi indiki şəraitdə həmin çağırışın qlobal əhəmiyyət daşıdığını göstərir. Bu baxımdan bir çox müsəlman ölkələrinin rəsmiləri kütləvi informasiya vasitələrində İlham Əliyevin İslam həmrəyliyi təşəbbüsünü yüksək qiymətləndirərək münasibətlərini bildirmişlər.

Məsələn, Birləşmiş Ərəb Əmirliyi Prezidentinin hüquq və dini məsələlər üzrə müşaviri Əl-Sayid Əli ben Əl-Sayid Əbdülrəhman Əl-Haşimi müsahibəsində İslam həmrəyliyi ideyasının əhəmiyyətindən bəhs edərək demişdir: “Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin təşəbbüsü olduqca dolğun, hərtərəfli düşünülmüş təşəbbüsdür və şübhə yoxdur ki, bu təşəbbüs müsəlman ölkələri və onların xalqları tərəfindən dəstəklənəcək” [1].

Müsahibə zamanı Əbdülrəhman Əl-Haşimi son dövrlərdə baş verən neqativ hadisələrin İslama aid olmadığını vurğulayaraq, əksinə bu dinin sülhə, həmrəyliyə, dostluq və əməkdaşlığa çağıran ümumubəşəri din olduğunu qeyd etmişdir: “Terrorizm, düşmənçilik, zorakılıq kimi hallar müsəlmanlara xas deyil, əksinə, müsəlmanlar həmişə həmrəylik, sülhsevərlik, qarşılıqlı anlaşma, dostluq və əməkdaşlıq kimi ümumbəşəri əxlaqi dəyərlərə çağırırlar. Bütün bunlar sabitliyin, təhlükəsizliyin, quruculuğun və ümumi rifahın rəhnidir. Bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, mən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin 2017-ci ilin “İslam Həmrəyliyi İli” elan etməsi barədə nəcib təşəbbüsünü alqışlayıram və yüksək qiymətləndirirəm” [1].

Digər bir müsəlman ölkəsi olan Misirin Ali Təhsil Nazirliyinin beynəlxalq əməkdaşlıq idarəsinin baş direktoru Bağdadi İmam da AZƏRTAC-ın müxbirinə müsahibəsində İslam həmrəyliyi ideyasının son dərəcə vacib olduğunu nəzərə çatdırmışdır: “Sözsüz ki, bu təşəbbüsdə birliyə nail olmağın, vahid mövqedən çıxış etməyin zəruriliyi barədə İslam dünyasına bir müraciət

var. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin dərin hörmətə və təşəkkürə layiq olan təşəbbüsü vaxtında irəli sürülüb, çünki İslam dünyasında bir sıra məsələlər üzrə fikir ayrılığı və ziddiyyətlər mövcuddur, bəzi ölkələr milli və dini zəmində münaqişələrə cəlb edilib. Azərbaycan tərəfindən bu çağırış müsəlman ölkələrinin yaxınlaşmasına, bütün istiqamətlər, o cümlədən siyasi, iqtisadi, ictimai və digər məsələlər üzrə əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsinə yönəlib. Bu təşəbbüs İslam dəyərlərinin yayılmasına böyük töhfə verərək, habelə terrorizm və ekstremizm kimi neqativ halların aradan qaldırılmasına, müsəlman aləmi və digər ölkələr arasında qarşılıqlı anlaşma və əlaqələrin möhkəmlənməsinə kömək edəcək. Bir sözlə, bu təşəbbüs dostluq və qardaşlığın yüksək ideyalarına xidmət edir” [2].

“Azərbaycan Prezidentinin həmrəylik təşəbbüsü İslam dünyası üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır,” – deyən İran İslam Respublikasının “İRNA” informasiya agentliyinin baş direktoru Məhəmməd Xoddadi qeyd edib ki, bu gün İslam dünyasında həmrəyliyə çox ehtiyac var. Onun sözlərinə görə bu təşəbbüs müsəlmanlara birgə məqsədlərə çatmaq, iqtisadi inkişaf, qarşılıqlı əməkdaşlıq, sülh və siyasi təhlükəsizlik üçün əsaslı zəmin yaradır, dostluq və qardaşlıq üçün yol göstərir. 2017-ci ilin may ayında Bakıda keçirilən IV İslam Həmrəyliyi Oyunları barədə də fikirlərini bölüşən M.Xoddadi bu oyunları dünya müsəlmanları arasında dostluq və əməkdaşlığın ən gözəl simvolu adlandırmışdır [3].

İlham Əliyevin İslam həmrəyliyi çağırışını yüksək qiymətləndirən İranın Azərbaycandakı sabiq səfiri Əhəd Qəzayi ilə müsahibəsində bu sözləri söyləmişdir: “Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev hər bir siyasi addımını vaxtında və dəqiqliklə atan dövlət xadimidir. 2017-ci ilin Azərbaycanda “İslam Həmrəyliyi İli” elan edilməsi dövlət başçısının vaxtında və dəqiqliklə atdığı addımlardan biridir” [4, s. 6]. Əhəd Qəzayi bildirmişdir ki, bu gün dünyada yaşayan bütün müsəlman xalqlarının birliyə və həmrəyliyə böyük ehtiyacı var. Xalqların yaxınlaşması və həmrəyliyi yalnız fayda verə bilər. Həmrəylik dostluğun və qardaşlığın əsasıdır. İslam Həmrəyliyi Oyunları bütün dünyada müsəlmanların həmrəyliyinə göstərəcək. Bu, İslam dininin və müsəlmanların neqativ obrazını yaratmağa çalışanlara tutarlı cavab olacaq” [5, s. 6].

“Anadolu” agentliyinin məlumatına görə, Almaniya kansleri Angela Merkel 2017-ci il fevral ayında Türkiyə Respublikasına rəsmi səfər çərçivəsində keçirilən mətbuat konfransı zamanı son illərdə bölgədə və dünyada terror təhlükəsinin artdığını vurğulamışdır. O, öz ölkəsinin terrorla mübarizədə Türkiyə ilə əməkdaşlığı gücləndirməyin vacib olduğunu diqqətə çatdırıb. A.Merkel terror danışıqdan son dövrlərdə Qərbi ölkələrinin mətbuatında çox işlənən “İslam terrorizmi” ifadəsini işlətməmişdir. Bu məqamda Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyip Ərdoğan A.Merkelin “İslam terrorizmi” ifadəsini işlətməsinə etiraz bildirərək bunun bütün dünya müsəlmanları arasında acı təəssüf hissi doğurduğunu qeyd etmişdir. R.T.Ərdoğan üzünü KİV nümayəndələrinə tutaraq belə demişdir: “Mən bir müsəlman dövlətinin prezidenti kimi bunu qəbul etmirəm. Heç bir ölkə İŞİD-ə qarşı Türkiyə qədər vuruşmur” [6].

Məhz R.T.Ərdoğanın İslam təəssübkeşliyi ilə bağlı bu hərəkətini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin “İslam həmrəyliyi” çağırışına cavab və müsəlman ölkələri birliyinə mesaj kimi dəyərləndirmək olar.

Qeyd edək ki, 2017-ci ilin yanvar ayının 23-28-də Mali Respublikasının paytaxtı Bamako şəhərində İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Parlament İttifaqı (İƏTPİ) konfransının 12-ci sessiyası

keçirilmişdir. Bu sessiyada respublikamızı AMEA-nın Şərqsünaslıq İnstitutunun direktoru G.Baxşəliyevanın rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti təmsil etmişdir. Yanvar ayının 24-də keçirilən iclasda nümayəndə heyətimiz tərəfindən müzakirə olunmaq üçün 3 qətnamə layihəsi təklif edilmişdir. Bu qətnamə layihələri aşağıdakı mövzuları əhatə edirdi:

1. Ermənistan Respublikasının Azərbaycan Respublikasına qarşı təcavüzünə dair;
2. 1992-ci il Xocalı soyqırımını qurbanlarının xatirəsinin anılmasına dair;
3. İƏT Pİ ilə Dialoq və əməkdaşlıq uğrunda İslam Konfransı Gənclər Forumu arasında əməkdaşlığa doğru.

Bu qətnamə layihələri İƏT üzvü olan dövlətlər tərəfindən yekdilliklə dəstəklənmiş və iclasda qəbul olunub İƏTPI konfransının 12 sessiyasına təqdim edilmişdir. Bundan sonra toplantıda çıxış edən Azərbaycan nümayəndə heyətinin başçısı G.Baxşəliyeva toplantı iştirakçılarında Xocalı soyqırımını haqqında geniş məlumat verərək ermənilərin işğal etdikləri Azərbaycan ərazilərində törətdikləri vəhşiliklər haqqında danışmışdır. Bununla yanaşı, G.Baxşəliyeva həmin ərazilərdə ermənilərin etnik təmizləmə siyasəti apardıqlarını, bu ərazilərdə mövcud olan İslam abidələrinin, müqəddəs yerlərin, məscidlərin, mədəni-tarixi abidələrin dağıdıldığını faktlarla izah etmiş və bu təcavüzün təkə Azərbaycanca qarşı yox, bütün müsəlman aləminə qarşı böyük cinayət olduğunu vurğulamışdır. Bir müsəlman ölkəsinin nümayəndəsi kimi G.Baxşəliyevanın çıxışı toplantı iştirakçılarında İslam həmrəyliyinə çağırış təsiri bağışlamış və bir daha Azərbaycan hakimiyyətinin İslam həmrəyliyi çağırışına diqqəti artırmışdır.

Məlumdur ki, Azərbaycan Respublikası müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra həm, İslam ölkələrini birləşdirən beynəlxalq təşkilatların (İƏT və s.) həm də, digər beynəlxalq təşkilatların (AŞ, Aİ) fəaliyyətində həmişə fəal iştirak etmişdir. Şərqlə Qərbin qovşağında yerləşən Azərbaycan Respublikası çox vaxt İslam dünyası ilə Qərb dünyasının bir-birinə yaxınlaşmasına da öz töhfəsini vermişdir. Məsələn, son illərdə İslam dünyası ilə Qərbin sosial-mədəni əlaqələrinin genişlənməsində mühüm rol oynayan Azərbaycanın Beynəlxalq Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumuna ev sahibliyi etməsi yuxarıda dediklərimizə əyani sübutdur. Bildiyimiz kimi, Beynəlxalq Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunun 2008-ci ildən Bakıda keçirilməsi artıq “Bakı prosesi” adı ilə tarixə düşmüşdür.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ölkəmizin İslam dünyası ilə Qərb arasındakı əməkdaşlıq əlaqələrində “Bakı prosesi”-nin rolundan söz açaraq demişdir: “Bakı prosesi 2008-ci ildə başlamışdır. O vaxt biz Avropa Şurasına üzv ölkələrin nazirlərinin toplantısına müsəlman ölkələrinin nazirlərini dəvət etmişdik. Beləliklə, ilk dəfə olaraq İslam Əməkdaşlıq Təşkilatını və Avropa Şurasını təmsil edən nazirlər bir araya gəlmişdir. Ondan sonra 2009-cu ildə İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının xətti ilə burada keçirilən Konfransa biz Avropa Şurasına üzv ölkələrin nazirlərini dəvət etdik. Bildiyiniz kimi, son illər ərzində Bakıda iki dəfə Beynəlxalq Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu keçirilmişdir. Biz hesab edirik ki, belə tədbirlərin keçirilməsinə böyük fayda və böyük ehtiyac vardır” [7, s. 459].

Cənab Prezidentin bu istiqamətdə adığı addımlar Ulu Öndər Heydər Əliyevin uğurla başladığı siyasətin davamıdır. Belə ki, Ümummilli Liderimiz müsəlman ölkələrinin dini liderlərinin və ictimai xadimlərinin beynəlxalq tədbirlərdə birgə iştirakına böyük önəm vermişdir. Müsəlmanlara qarşı qərəzli münasibətlərin çoxaldığı dövrdə Heydər Əliyevin belə təşəbbüsləri dəstəkləməsi İslam həmrəyliyinin möhkəmlənməsinin vacibliyinin göstəricisi olmuşdur. Ulu Öndər Bakıda keçirilən

“Müasirlik və dini-mədəni dəyərlər” adlı beynəlxalq konfransın iştirakçılarna göndərdiyi təbrik məktubunda tədbirlərin əhəmiyyətindən belə bəhs etmişdir: “Müsəlman alimləri və din xadimlərinin dinimizin mühüm, aktual problemlərini müzakirə etməsi sırf elmi-dini əhəmiyyəti ilə yanaşı, müsəlman dövlətləri və xalqları arasında qardaşlıq və əməkdaşlıq əlaqələrinin genişləndirilməsi, İslam həmrəyliyinə daha da möhkəmlənməsinə xidmət edir. Dünyanın bir çox yerlərində İslam dininin əsaslarına, müsəlman ölkələrinə qarşı qərəzli həmlələrin aparıldığı müasir dövrdə bu, xüsusilə böyük əhəmiyyət kəsb edir. Belə görüşlər həmçinin müştərək tarixi, mədəni, mənəvi ənənələrə malik olan, oxşar tale və inkişaf yolu keçmiş ölkələrimizin qarşısına çıxan problemlərin həllində bir-birimizin təcrübəsindən səmərəli istifadə etmək imkanlarını genişləndirir [8, s. 207-208].

Prezident İlham Əliyev də bir çox görüşlərində İslamı ekstremizm və terrorizmlə eyniləşdirməyə çalışanlara qarşı çıxaraq bu dinin sülh və qardaşlıq dini olduğunu vurğulamışdır. İslama qarşı ədalətsiz mövqə tutan siyasətçilərin əsassız bəyanatlarını tənqid edən cənab Prezident bu dini gözdən salmağa çalışanlara qarşı İslam həmrəyliyi ideyasını irəli sürmüşdür. O, “Dini toleranlığın möhkəmləndirilməsi: (Azərbaycan modeli, ATƏT regionu və onun hüduqlarından kənarda çağırışlar)” mövzusunda Bakıda keçirilən beynəlxalq konfransın iştirakçıları ilə görüşdə bu sözləri söyləmişdir: “İslam sülh dinidir. Dünyanın kütləvi informasiya vasitələrində dinimizi süni sürətdə ləkələmək, İslamı terrorçuluqla, ekstremizmlə eyniləşdirmək cəhdləri bizi çox narahat edir. Bu informasiya fonu həm də konfessiyalararası sülhün bütün dünyada bərqərar olmasını istəməyənlərin dəyirmanına su tökən bəzi siyasətçilərin məsuliyyətsiz bəyanatları ilə möhkəmləndirilir. Buna görə də bu konfrans baxışlarımızı, mövqeyimizi, nöqtəyi-nəzərimizi, dini dəyərlərimizi geniş dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq və qarşılıqlı anlaşmanın, hörmətin olması üçün daha bir imkandır. O zaman dünya daha təhlükəsiz olar” [7, s. 534].

Azərbaycan Respublikası həmişə müsəlman ölkələri ilə geniş əməkdaşlıq əlaqələri qurmuş və bu fəaliyyətini daim genişləndirmişdir. Müsəlman ölkələri ilə qarşılıqlı münasibətlərdən bəhs edən Prezident İlham Əliyev hələ 2013-cü ildə çıxışlarının birində məsələyə belə münasibət bildirmişdir: “Azərbaycan, eyni zamanda İslam həmrəyliyinə gücləndirilməsi işinə də öz töhfəsini verir və gələcəkdə bunu davam etdirəcəkdir. Son illər ərzində İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı çərçivəsində Azərbaycanda nazirlər səviyyəsində beş konfrans keçirilmişdir. Eyni zamanda, bu yaxınlarda Bakıda Fələstinə yardım məqsədi ilə donor konfransı keçirilmişdir. Biz bu sahədəki səylərimizi bundan sonra da davam etdirəcəyik. İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının Azərbaycana verdiyi dəstək, Azərbaycanda görülmüş işlərə verdiyi qiymət bizi sevindirir və ruhlandırır. Azərbaycan gənc müstəqil ölkə olmasına baxmayaraq, İslam həmrəyliyi məsələlərində çox fəaldır. Biz bundan sonra da çalışacağıq ki, İslam aləmində birliyi daha da möhkəmləndirək. Buna böyük ehtiyac vardır, çünki bizim gücümüz birliyimizdədir. Biz daim bütün məsələlərdə bir-birimizə dəstək verməliyik” [7, s. 458-459].

Prezident İlham Əliyevin bu sözləri də müsəlman ölkələrində birlik və həmrəyliyə nail olmağın əhəmiyyətini bir daha ortaya qoyur: “Əlbəttə, biz çalışmalıyıq ki, bütün müsəlman aləmi daha da sıx birləşsin, qarşımızda duran problemlər həll olunsun, gələcəkdə bir-birimizə daha da böyük dəstək verə bilək. Biz istəyirik ki, bütün müsəlman ölkələrində sülh, əmin-amanlıq olsun, qan tökülməsin, vətəndaş müharibəsinə yol verilməsin” [7, s. 387].

İslam ölkələrinə qarşı edilən təzyiqlərə, dinlər arasında yaradılan ayrı-seçkiliyə qarşı, bütün regionlarda sülh və əmin-amanlığa nail olmaq üçün ölkə Prezidenti İlham Əliyevin İslam həmrəyliyi çağırışını birmənalı şəkildə dəstəkləyən Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri Şeyxülislam Allahşükür Paşazadənin də bu sahədəki fəaliyyətini xüsusi qeyd etmək lazımdır. Tarix elmləri doktoru prof. A.İsgəndərov Allahşükür Paşazadənin bu sahədəki fəaliyyətini belə şərh etmişdir: “Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə müsəlman həmrəyliyi prinsipindən çıxış edərək İraqda baş verən hadisələrlə, Fələstin xalqının başına gətirilən müsibətlərlə bağlı öz etiraz səsini ucaltmış, sivilizasiyanın beşiyi sayılan bu ərazilərdə yerləşən müqəddəs ziyarətgahların, qədim tarixi abidələrin mühafizə olunması üçün beynəlxalq təşkilatlar və dövlətlər qarşısında məsələ qaldırmışdır. O, ABŞ ordusunun müstəqil İraq ərazisinə müdaxiləsini, Fələstində və Livanda hərbi münəqişələri qətiyyətlə pisləmiş, din xadimi olaraq dünyada sülhə və əmin-amanlığa nail olunması istiqamətində fəaliyyət göstərməyi özünün müqəddəs borcu hesab etmişdir” [5, s. 5].

Nəinki, müsəlman ölkələrində, eyni zamanda qeyri-müsəlman ölkələrində də Cənab Prezidentin bəşəri həmrəyliyə çağırışının bundan sonra da geniş rezonans doğuracağına biz tamamilə əminik. Çünki planetimizdə sülh və əmin-amanlığın yolu millətlərarası və dinlərarası dialoq və həmrəylikdən keçir.

ƏDƏBİYYAT

1. Respublika qəzeti, 16 fevral 2017-ci il.
2. www.sesqazeti.az//31.01.2017
3. Azərbaycan qəzeti, 31.01.2017
4. Respublika qəzeti, 1mart, 2017-ci il.
5. “Dinlərarası dialoq: qarşılıqlı anlaşmadan birgə əməkdaşlığa doğru” adlı beynəlxalq konfrans, Bakı 6-7 noyabr, 2009-cu il. Bakı: 2010, [200 səh].
6. www.xalqqazeti.com 2/04/2017
7. İlham Əliyev: Azərbaycan tolerantlıq örnəyidir (Çıxışlar, nitqlər, görüşlər, təbriklər). Bakı: “Elm və Təhsil”, 2015, 616 səh.
8. Heydər Əliyev siyasəti: Tolerantlıq (Çıxışlar, nitqlər, görüşlər, təbriklər). Bakı: “Elm və Təhsil”, 2015, 504 səh.

Саки́т Гусейно́в

**ОТЗЫВ МУСУЛЬМАНСКИХ СТРАН НА ПРИЗЫВ
ИЛЬХАМА АЛИЕВА «ИСЛАМСКАЯ СОЛИДАРНОСТЬ»**

РЕЗЮМЕ

В статье исследованы взгляды представителей разных мусульманских стран на призыв «Исламская солидарность». Большинство представителей мусульманских стран, оценив призыв Президента Азербайджана Ильхама Алиева, отметили, что Ислам – религия, которая служит единству, миру, дружбе и сотрудничеству. Общественные деятели и исследователи как с теоретической, так и с практической точки зрения подчеркивают важность этого призыва, особенно в период преобладания сегодня в исламском регионе напряженной ситуации.

Sakit Huseynov

**THE RESPONSE OF MUSLIM COUNTRIES TO ILHAM ALIYEV'S
CALL ON "ISLAMIC SOLIDARITY"**

SUMMARY

The article examines the views of representatives of different Muslim countries to the call of «Islamic solidarity». Assessing the call of the President of Azerbaijan Ilham Aliyev most representatives from Muslim countries noted that Islam is a religion that serves unity, peace, friendship and cooperation. Public figures and researchers both from a theoretical and practical point of view emphasize the importance of this appeal, especially in the current prevailing situation in the Islamic region of tense situation.